

**.TERMÉSZET.
.TUDAT.
.ZSIDÓSÁG.**

**2017. FEBRUÁR 12. vasárnap | BÁLINT HÁZ
TU BISVÁT | ÖKO-DESIGN | KOCKALAND | SZÉDER**

Fák Újéve széderének rendje

– *avagy hogyan csinálnak ünnepet maguknak a zsidók*

forrás: <http://pilpul.net/konnyu/fak-ujeve> 2008.01.30. Szerző: Sturovics Andi

A résztvevők leülnek a gyümölcsökkel, borral, virágokkal és égő gyertyákkal teli asztalhoz.

Tu biSvátról:

Négy újév van: *Niszán elseje*: a királyok uralkodásának és az ünnepek évének kezdete; *Elul elseje*: a barmok tizede évének eleje; *Tisri elseje*: az évszámolás, a szombat év, a jóvel év és a zöldségek ültetésének újéve; *Svát elseje*: a fák újéve, Sámmáj módszere szerint. Hillél módszere szerint azt mondják: Svát 15-e. (Misna, Ros Hásáná traktátus, 1. fejezet, 1. misna)

A továbbiakban TubiSváthoz, fákhoz, gyümölcsökhöz, borhoz kapcsolódó szövegekre és annak magyarázataira végig esszük-isszuk az estét úgy, hogy a mindig éppen szóba kerülő dolgokból választunk. A széder résztvevői (hogy ne unatkozzanak) felváltva olvassák a szövegeket, mindenki vérmérsékletétől és didaktikus hajlamától függően felmutathatja vagy sem az éppen fogyasztásra szánt ételt-italt.

Mivel érdemelték ki a fák, hogy külön újévük legyen?

Amikor a fák látták, hogy az embereknek külön újéve van, azt mondták: A Tórában az áll: „az ember a mező fája”. Az ember a fára, a fa az emberre hasonlít. Úgy igazságos, hogy a fának is legyen újéve! Az Egekben elfogadták a fák kérését és megkérdezték őket: Mikor legyen az újévetek? Azt felelték: Nekünk vízre van szükségünk, legyen a Vízöntő jegyében, Svát hónapban.

A faültetés - kis ideológiai bevezető

„Amikor beléptetek az országba, akkor ültessetek gyümölcsfákat” (3Móz, 19, 23)
Azt mondta az Örökkévaló: "Noha egy minden jóval teli országot találtok, ne mondjátok, henyélni fogunk és nem ültetünk, hanem ahogy beléptetek az országba, és ott mások által ültetett fákat találtatok, így ti is ültessetek az utódaitok számára." (Vajikra Rabba 25.)

A cionista olvasat

Az eukaliptusz minden más fánál jobban szimbolizálja az újkori zsidó települést az ősök földjén. Az eukaliptusz eredetileg Ausztráliából származik, magasra nő és terebélyes a lombkoronája. Báró Rothschild kertészei hozták magukkal, és a segítségével szárították ki a mocsaras vidékeket. Hamarosan a fa elterjedt a zsidó településeken, az első alija szimbólumává vált, s olyannyira a zsidókkal azonosították, hogy az arabok a „zsidók fájának” nevezték.

A haszid olvasat

A breslauer Rabbi Nachmann szokta mondani: „Minden pásztornak megvan a maga dallama, attól függően, hogy milyen pásziton és melyik helyen legeltet. Mert a füvek minden fajtájának megvan a

maga dala, és a pázsit dalából születik a pásztor dallama. Azt mondta, bárcsak mindig hallhatnám a különféle pázsitfajták énekét, ahogy tiszta szívből dicsérik az Örökkévalót, anélkül, hogy jutalmat remélnének!" (Likuté Szichot ráv Náchmán Breslau)

A menü és a rá vonatkozó szövegek

A krumpli(saláta) kapcsán:

(a krumpli semmiféle Fák újévi menüben nem szerepel, mégis beszerkesztettük, mivel az elkövetkező 4 pohár bort mégiscsak jó inni valamire.)

A krumpli szerepeltetéséhez választhattunk volna késő újkori haszid dalokat és történeteket, ahol gyakorlatilag minden nap ez a táplálék. Ehelyett a zöldség apró átértelmezést kapott, miszerint: a krumpli ugye az Újvilág gyümölcse, zsidóilag pedig az „Újvilág” mégiscsak az Eljövendő Világ.” A következő szöveget úgy passzintjuk kontextusba, hogy Újvilág- messiás is van benne, meg fák is – *ha már TubiSvát...*

Rabbi Jochánán ben Zákkáj azt mondta: Ha éppen faültetéssel vagy elfoglalva, és azt mondják, jön a Messiás, akkor előbb fejezd be az ültetést, és csak utána menj fogadni őt. (Ávot di Rabbi Nátán) Áldás rá: Bárukh átá Ádonáj, Elohénu, melekh haolam, bore pri háádámá

A répa kapcsán:

Elisa ben Abuja szombaton elment a türelmi negyedbe. Egy prostituált meglátta, és megkérdezte: Te vagy Elisa ben Abuja? Elisa egy répát húzott ki a földből. A prostituált felkiáltott: te vagy Elisa ben Abuja, a Más!

Az első pohár bor!

A *fehér bor* az ősz és a tél elejét szimbolizálja. A nap fénye gyengül, az eget felhők borítják, a fák lombjaikat hullatják, a természet álomba szenderül. Az első pohár bort a zsidó nép megújulásának és őseik földjére való visszatérésének szenteljük.

A borról

*Isten gondoskodott Ádámról az édenben: ez azt jelenti, Tórára tanította, vagyis azokra az általános parancsokra, melyeket mindenkire kötelezőek. Ezek: ne imádj bálványt, ne gyalázd Istent, ne gyilkolj, ne kövess el vérfertőzést, ne lopj és rabolj. (...) Ádám az Édenben kizárólag növényeket evett, mivel Isten megtiltotta az állatok levágását. Az angyalok azonban, hogy Ádám ne maradjon ki az élvezetekből **bort** és húst hoztak neki. (bSzanhedrin 59b, Avot di Rabbi Natan 1. 5, Zohár 1. 38a)*

Áldás

Áldott légy, Világ Királya, aki kiválasztottál minket a népek közül, kiemeltél minket a nyelvek közül, és megszenteltél minket a parancsolataiddal. Add, hogy ünnepeinket, köztük Tu bisvátot, az ima, a hálaadás és a Föld áldásának napját örömmel és vidámsággal töltsük. Mert minket választottál minden népek közül és nekünk adtad örömben és vigasságban megszentelt ünnepeidet. Áldott légy, Izrael és a kitüntetett időpontok megszentelője.

(Bárukh Átá Melekh Háolám, áser báchár bánu mikol ám veromámánu mikhol láson, vekidsánu bemicvotáv. Vetitén lánu moádím lizimchá, chágim uzmánim leszászon, et jom tu bisvát házé jom tefila vehodájá levirkát háádámá. Ki vánu báchártá veotánu kidástá mikol háámim umoádé kádsékhá beszimchá uveszászon hincháltánu. Bárukh átá mekádés Jiszráél veházmánim.)

A borra mondandó áldás: Áldott légy Örökkévaló Istenünk, Világ Királya, a szőlő gyümölcsének megteremtője!

(Bárukh átá Ádonáj, elohánu melekh háolám, boré pri hágáfen.)

További növények: A búza, az árpa, a szőlő, a füge, a gránátalma országa, és az olajbogyó és a méz földje. (5Móz. 8. 8)

A paradicsomi tiltott gyümölcs

A kígyó azt mondta Ádámnak: Isten, mielőtt a teremtésbe fogott volna, evett a gyümölcsből. Azért tiltotta meg neked a gyümölcs evését, nehogy te is világokat teremts. (Pirké di rabbi Eliezer)

A gyümölcs egyes vélemények szerint a **füge**, mások szerint **alma**, megint mások szerint **gránátalma**, a negyedik vélemény szerint pedig **etrog** volt. (Berésit Raba 15.7) (...)Mi volt az a növény, amiből Ádám és Éva ettek? Rabbi Meir azt mondta: **búza**. A népi mondás is úgy nevezi a tudatlanokat: „Az az ember még sosem evett búzából készült kenyeret!” (Berésit Rabba)

Most pedig mindannyian együnk gabonafélékből készült péksüteményt.

Áldásuk: Áldott légy Örökkévaló, Világ Királya, a különböző táplálékok teremtője. (Bárukh átá Ádonáj, elohénu melekh háolám boré miné mezonot.)

Füge és csonthéjasok

Noé fiai vigyáztak az állatokra, hogy ne egyék meg egymást az állatok. Sém vigyázott a háziállatokra, Hám a madarakra, Jáfet pedig a vadakra. Minden állat más-más fajta **fügét** kapott eledelül. (bSanhedrin 108b) Mások szerint (Berésit Raba 31. 14, Augusitnus Civitas Dei 15. 27) mind az állatok, mind pedig az emberek szárított **fügevél** táplálkoztak. Ezen kívül a **füge** volt az első növény, amelyet a Szentélybe tizedkén beszolgáltattak. **Fügefalevél** takarta el Ádám és Éva szemérmét. A **füge** további érdeme, hogy mikor Hámán a zsidók elpusztítását tervezte, Isten megparancsolta a fáknak, hogy akadályozzák Hámán tevékenységét. Először a **fügefafa** válaszolt, mondván: Én szolgállok téged ebben a dologban, mert én vagyok Izrael szimbóluma! Mire a **mogyoró** is azt mondta: Én is szolgállok, merthogy én vagyok Izrael szimbóluma! Az **etrog** azt mondta: Enyém az elsőbbség, mivel Izrael az én gyümölcsömmel dicséri Istent Szukotkor! A cédrus azt mondta: Enyém az elsőbbség. A pálmafa is mondta. Enyém! Mire előállt a tövisbokor és így érvelt: enyém a feladat, mivel egy istentelenhez egy tövisbokor illik. Elfogadták érvelését.

Áldásuk: Áldott légy Örökkévaló, Világ Királya, a fa gyümölcsének teremtője. (Bárukh átá Ádonáj, elohénu melekh háolám boré pri háéc.)

Kitöltjük a második pohár bort!

Többsége fehér bor, amihez egy kis vörös bort is adunk. Már a hideg tél alatt, amikor a természet még alszik, megmutatkoznak az ébredés jelei. Nemsokára megkezdődik a virágzás, az évszakok körforgása folytatódik. A második pohár bort a gyümölcsfáknak és a gyümölcsöt nem hozó fáknak szenteljük.

Démonfogás, borral

Elküldte (Salamon) Benája ben Jojádát, adott neki egy hármass fonatú láncot, amire rá van vésve az

isteni Név, továbbá adott még neki egy kis gyapjút, és egy borostömlőt. Benája pedig ment, ásott egy gödröt lentebb, (lejjebb, mint ahol Asmodáj gödre volt), Asmodáj gödréből elvezette a vizet, majd betömte azt a gyapjúval. Aztán ásott egy gödröt fentebb, (mint ahol Asmodáj gödre volt), azt megtöltötte borral, és lefedte (gyapjúval), ő maga pedig felmászott egy fára, és elhelyezkedett. Amikor Asmodáj megérkezett, megvizsgálta a pecsétet, felfedte a gödröt, és bort talált benne, mire így szólt: 'Meg van írva, hogy „A bor csúfolódóvá tesz, a részegítő ital lármássá, senki sem bölcs, aki attól tántorog.” (Péld. 20: 1) Azon kívül meg van írva, hogy „A paráznság, a bor és a must elveszi az ésszt.” (Hósea 4: 11)' És nem ivott. De mivel szomjas volt, nem tudta magát türtőztetni, ivott, lerészegedett és elaludt. Benája erre lejött a fáról, odament Asmodájhoz, rádobta a hármason futó láncot, és megkötözte vele őt. Mikor Asmodáj felébredt, ellenkezni kezdett, mire azt mondta Benája: 'A te Urad neve rajtad, a te Urad neve rajtad!' Akkor aztán fogta Asmodáj, és vitte (haza, Jeruzsálembe). (bGittin 68ab)

Megkóstoljuk az olajfa gyümölcsét. Olivabogyó, füge, szőlő

Egyszer elmenvén elmentek a fák, hogy királyt válasszanak maguknak, és mondták az **olajfának**: Uralkodj felettünk! De az olajfa így felelt nekik: Elhagyjam az én kövérségemet, a mellyel tisztelnék Istent és embereket, és elmenjek, hogy ingadozzam a fák felett? Akkor a **fügefának** szóltak a fák: Jer el te, és uralkodjál rajtunk! De a **fügefá** is azt mondta nekik: Elhagyjam-e édességemet és jó gyümölcsömeimet, és elmenjek, hogy ingadozzam a fák felett? Azután a **szőlőtőnek** mondták a fák: Jer el te, uralkodjál rajtunk. Azonban a **szőlőtő** is azt mondta nekik: Elhagyjam-e mustomat, a mely isteneket és embereket vidámít, és elmenjek, hogy ingadozzam a fák felett? Mondták végre a fák mindnyájan a galagonyabokornak: Jer el te, uralkodjál mi rajtunk. És monda a galagonyabokor a fáknek: Ha igazán királlyá kentek engem magatok felett, jöjjetek el, nyugodjatok az én árnyékomban: de hogyha nem, jöjjön tűz ki a galagonyabokorból, és égesse meg a Libanonnak cédrusait. (Bírák 9.)

Datolya

Miért hasonlították Izraelt a datolyához? A Zsoltárok könyve (92, 13) írja: Az igaz ember virágozzon, mint a datolya, és nőjön magasra, mint a libanoni cédrusok.

Kóstoljuk meg a datolyát.

Kitöltjük a harmadik pohár bort!

A harmadik pohárba több vörösbort öntsünk, mint fehérét, ezzel azt jelképezve, hogy tavasszal a nap fénye egyre erősebb lesz. A természet felébred álmából.

A pusztában vándorlás idején meghonosodott Isten tisztelete italáldozat formájában. Mivel nem voltak szőlőskertek, Mirjám kútja szombatoként bort adott. Mások szerint a bor Én Gediből folyt át a táborba. (Sir haSirim Raba)

Ezt a pohár bort a természet és a környezet védelmének szenteljük, és a Teremtés világának gyümölcsseit fogyasztjuk (például füge, szentjánoskenyér, szőlő), amelyeket teljes egészében meg tudunk enni, és semmi nem vész belőlük kárba.

Füge

„Aki a fügefát gondozza, az eszi a gyümölcsét.” (Példabeszédek 27,18)

Töltsük ki a negyedik pohár bort, csak vörös borból.

A bor a vörösön tűző nyári napot idézi a negyedik pohár bor. A negyedik

poharat Izrael és a diaszpóra (termő) földje tiszteletének szenteljük. Reméljük, hogy a természet ajándékait nem fogjuk megkárosítani.

„Mint a lilium a tövisek közt, olyan az én mátkám a leányok közt. Mint az almafa az erdőnek fái közt, olyan az én szerelmesem az ifjak közt. Az ő árnyékában felette igen kívánok ülni; és az ő **gyümölcs** gyönyörűsége az én ínyemnek. Bevisz engem a **borozó** házba, és zászló felettem a szerelme. Erősítetek engem **szőlővel**, üdítsetek fel engem **almákkal**; mert betege vagyok a szerelemnek.”
(Énekek éneke 2. 2-5)

Amikor a Szent megteremtette az első embert, megmutatta neki az Éden kert minden fáját és figyelmeztette: Nézd meg, milyen szépek és hasznosak teremtményeim, mindet a számodra alkottam, vigyázz hát rájuk és ne rombold le azokat, mert nincs, aki kijavítsa helyetted! (Kohélet Rába 7)

A következő résznél mindenki kézbe veszi a poharát és a borból a pészachi széder idevonatkozó jelenete alapján kilötyjint egy-egy csepp bort a kurzívval szedett részeknél, megcsökkentve ezzel az élvezetet.

Beszennyeztük a légkört a füsttel. Elpazaroltuk a természet kincseit, amiket csak megőrzésre kaptunk. Elloptuk a kilátást a felhőkarcolókkal. Megritkítottuk hanyagságunkban az állatvilágot. Megszegtük az ember és természet közötti egyensúly szövetségét. Lemondtunk az utódainknak kijáró életminőségről. Bemocskoltuk tengereink, tavaink, folyóink vizét. Kilyuggattuk az ózonréteget. Létrehoztunk szeméthegeket a természetben és lakókörnyezetünkben. Kivágtuk az erdőket és az esőerdőket. Veszélybe sodortuk a világ jövőjét az atomerőművekkel és a sugárzással, Megsebeztük a hegyeinket a kőfejtőkkel, Megsértettünk Téged és teremtésed munkáját.

Jövő évben tiszta környezetben!

Amikor kívágnak egy gyümölcsfát, akkor sikolya bejárja a világot, de mi nem halljuk meg ezt a hangot.
(Jalkut Ruveni)

Kóstoljuk meg a gránátalmát.

Rav Chija bár Ási szokása volt, hogy minden nap arcra borult, és imádkozta a (Tachanunt). Azt szokta mondani: Könyörületes Isten, óvj meg engem a Rossz Ösztöntől! Egy nap a felesége kihallgatta őt. Azt mondta (magában): Ez évek óta megtartóztatja magát tőlem. Mi az oka, hogy ezt mondja (nap mint nap)? Egy nap (Rav Chijja) a kertben tanult, az asszony kicsinosította magát, és ide-oda sétált előtte. Azt kérdezte tőle (Rav Chijja). Ki vagy te? Charusa (azidőben ismert prostituált) vagyok és ma tértem haza. Vele hált. Azt mondta neki: Hozd le nekem azt a **gránátalmát** onnan a fa tetejéről! Rav Chijja felugrott, ment és lehozta. Ahogy hazaért, a felesége éppen a kemencét fűtötte be. Felugrott és beleült. A felesége kérdezte: Mit művelsz? Azt mondta: ez és ez történt velem. Az asszony azt mondta: Én voltam (a prostituált). Nem hallgatott, amíg az asszony oda nem adta neki a jelet (a **gránátalmát**). Azt mondta (Rav Chijja): ettől még bűnös vagyok, mert el akartam követni a bűnt. Ez a Cadik ezután élete minden napján böjtölt, míg csak meg nem halt, azzal a halállal.” (bKidusin 30b)

Fűszerek

„Olyan, mint a berekesztett kert az én húgom, jegyesem! mint a befoglaltatott forrás, bepecsételt kútfej! A te csemetéid **gránátalmás** kert, édes gyümölcsökkel egybe, ciprusok nárdusokkal egybe. Nárdus és **sáfrány**, jó illatú nád és **fahéj**, mindenféle tömjéntermő fakkal, **mirha** és

áloé, minden drága fűszerszámokkal. Kerteknek forrása, élő vizeknek kútfeje, melyek folynak a Libánusról. Serkenj fel északi szél, és jöjj el déli szél, fújj az én kertemre, folyjanak annak drága illatú szerszámjai, jöjjön el az én szerelmesem az ő kertébe, és egye annak drágalátos **gyümölcsét.**" (Énekek éneke 4. 12-16)

Majomkenyérfa/kivi/banán

Honi, a híres csodatevő, egyszer találkozott egy öregemberrel, aki szentjánoskenyérfát ültetett. Megkérdezte: "Hány év múlva lesz ennek a fának gyümölcse?" Az öreg azt felelte: "Hetven év múlva." "Biztos vagy benne, hogy még hetven év múlva is élvezheted a gyümölcsét?" lepődött meg Honi. "Olyan világba születtem, amelyben már volt szentjánoskenyérfa, miként őseim nekem ültettek, úgy én is ültetek utódaimnak!" (Babiloni Talmud, Taanit)

Fákra és gyümölcsökre mondott áldás

Egy éhes vándor a sivatagban talált egy fát. Evett édes gyümölcséből, megpihent árnyékában és ivott az alatta folyó patakból. Amikor újból útnak indult, azt mondta: Milyen jókivánsággal áldhatnád meg téged? Nem mondhatom, hogy legyen édes a gyümölcsöd, pihentető az árnyéked és legyen alattad forrás, hiszen mindez már teljesült. Ezért azzal áldalak meg, hogy a magjaidból sarjadó fák is olyanok legyenek, mint te!"(Misna, Taanit) Az étkezés utáni áldás:

Áldott légy Örökkévaló Istenünk, a Világ Királya, a megélhetésért és az eledelért, a szőlőért és gyümölcséért, a gyümölcsfáért és gyümölcséért, a mező terméséért, a szép, jó és terjedelmes országért, amelyet kegyed szerint őseinknek adtál örökségül, hogy gyümölcsét élvezzék, és javából jól lakjanak! Légy kegyes, Örökkévaló Istenünk népedhez Izraelhez, városodhoz Jeruzsálemhez, Cionhoz, ahol jelenléted lakozik, oltárodhoz és hajlékodhoz, építsd újjá Jeruzsálem szent városát, mihamarabb, még napjainkban, és vezess fel oda minket, hadd örüljünk felépülésének, hadd együnk gyümölcséből, lakjunk jól javából, és megtisztulva, szentül mondhassunk rájuk áldást. Mert Te Örökkévaló, jó és jótévő vagy, mindenki iránt, köszönetet mondunk Neked az országért, az eledelért, a szőlőág gyümölcséért és a fa gyümölcséért. Áldással Örökkévaló, az országért és az eledelért, a szőlőág gyümölcséért és a fa gyümölcséért.

(Bárukh Átá Ádonáj Elohénu melekh háolám ál hánichjá veál hákálkálá, ál hágefén veál pri hágefén, ál háéc veál pri háéc veál tnuvát hászádé veál eréc chemdá tóvá urechává serácitá vechincháltá veávoténu leekhol mipriá uliszboá mituvá. Ráchém ná Ádonáj elohénu ál Jiszráél ámékhá, veál Jerusáláim irkhá veál Cion miskán kvodekhá veál mizbechékhá veál hékhálkhá. Uvné Jerusálájim ir hákodes bimhérá bejáménu, veháálénu letokhá veszámchénu bebinjáná venokhál mipriá veniszbá mituvá unevárékhá áléá bikdusá uvetáhára ki átá Ádonáj tov umétiv lekol venodé lekhá ál háárec veál hánichjá ál pri gáfná veál pérotéá. Bárukh átá Ádonáj, ál háárec veál hánichjá ál pri gáfná veál pérotéá.)

<http://pilpul.net/konnyu/fak-ujeve>

2008.01.30.

Szerző: Sturovics Andi

A héber szövegek forrása: Yoel Rapel Tu bisvát Hágádája alapján írt "A Svát 15-i szertartás (Szeder Tu bisvát)" Írta: Yehuda Sharon, fordította Balázs Gábor. A héber szöveg átírásai szintén innen valók.

Az ebben a haggadában (Marom_pilpul "haggada") használhatónak ítélt szövegeket beemeltük, a kevésbé használhatóakat pedig mással helyettesítettük. A Marom_pilpul "haggadában" található szövegek többsége nem pontos fordítás, hanem egy-egy midrás összefoglalása, Az eredeti szövegeket az idő és mások idejének kímélése végett rövidítettük és szabtuk át.

